

È mia renta AVS segirada?

Ruth Humbel ed Urs Schwaller da la pcd pretendan dapli solidaritad davart la AVS.

2

Ils abitadis da la Val Müstair

Il Lexicon Istorico Retic preschenta oz ils lieus da Tschieriv fin a Müstair.

6

DIE SÜDOSTSCHWEIZ

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via comerciala 22, 7007 Cuiria, tel. 081 920 07 10, fax 081 920 07 15

«Ramassamaint da chatscha» mobil

■ (anr/mfo) Per spordscher ün servezzan special a chatschaders da Zerne e contuorns vuol la bacharia Hatecke inchaminar novas vias. Il butin dess in avegnir per exaimpel pudair gnir dat giò in s-chaffas fraidas per gnir in seguit elavurà a Scuol. Causa cha la bacharia Hatecke es gnüda vendüda quist on nu vegnan a Zernez plü elavuradas bes-chas. Normalmaing nu füss neir gnü tut incunter ingün bu-

tin da chatscha. Però la bacharia exista amo e perquai s'haja fingià quist on spüert a chatschaders ün servezzan special. Il bacher Christian Parin da Zerne ha tut incunter las bes-chas sco fin quia ed ha in seguit pisserà cha quellas rivan pro seis patrün da lavur a Scuol. Prossiem on as müda la situaziun però danövmaing: S-chaffas fraidas mobilas pudesan esser la soluziun.

> PAGINA 7

Resort cun 96 appartamaints

■ (anr/gns) Schi tot vo tenor plan duess la proxima stad neir surdo agl travagl igl resort e hotel «Privà Alpine Lodge» a Lai. A disposiziun stattan alloura agls giasts 96 appartamaints cun radond 450 letgs. Investos vignan per chel object prest 75 milliuns francs. Per la realisaziun da chellas 13 tgesas

segnan dus frars ed impressaris da Son Giagl. Graztga a chel nov resort e hotel ins chinta a Lai da far 8000 daples pernottaiziuns. Cunzont Lai Penticularas SA è sto ferm interesse tgi chella surbiageida davainta realitad.

> PAGINA 9

Uscheia sa preschainta igl plaz da vischnanca digl resort e hotel «Privà Alpine Lodge» a Lai.

MAD

VAL S. PIEDER

Paucas frequenzas – biaras demissiuns

■ (anr/hh) Las Penticularas Val S. Pieder SA ston mirar anavos sin in onn relativamein turbulent. Las relaziuns dall'aura difficilas duront igl onn da gestiun 2011/12 han caschunau ad ellas in considerabel minus da frequenzas. Quel s'effectuescha a moda negativa sil quen da menaschi che siara aschia cun in deficit. Sin funda-

ment dallas differenzas politicas enteifer la vischnaunca che han era pertuccau las penticularas han ils quater commembers dil cussegl d'administraziun, eligi dils acziunaris, demissiunau en vesta alla radunonza generala dils 12 d'october 2012.

> PAGINA 3

Dapli sulegl – dapli hosps

Project Meteo Grischun vul nezegiar l'aura sco instrument da marketing

DA MARTIN CABALZAR

■ Sut l'egida dallas Penticularas dil Grischun vul il turissem grischun nezegiar l'aura sco instrument da marketing. Per quei intent vegn lantschau in agen portal d'aura che lubescha prognosas pli differenzias e duei carmalar hops el Grischun che sedecidan a cuorta vesta. Il potenzial da fiera da sportists d'unviern ord il cantun Turi ed ord la Svizra orientala ch'ei aunc indecis vegn valetaus cun rodund 70 milliuns per unviern. Sco quei ch'ins ha informau ier a Cuera ein ulteriurs 65 milliuns dil recav dils indrezs da transport e dils menaschis da restauraziun dallas penticularas dil Grischun dependents directamein dall'aura. «Cun in niev portal d'aura che vegn realisau en cooperaziun cun SF Meteo lein nus trer a nez quei potenzial da fiera», ha il parsura dallas Penticularas grischunas Silvio Schmid accentuau. Ultra dallas Penticularas dil Grischun ein era las destinaziuns Engiadina-S. Murez-

Presentaziun d'in agen portal d'aura pil Grischun: da sen. il president dallas Penticularas grischunas Silvio Schmid, il menader da SF Meteo Thomas Bucheli ed il menader da project Reto Küng.

FOTO TH. GSTÖHL

zan, Tavau-Claustra, Flem-Laax, Engiadina-Scuol-Samnaun, Lai, Arosa e Savognin involvi en Meteo Grischun. Ina versiun per la

stad ei en elavuraziun. Il budget pil portal pils proxims tschun onns munta a summa summa- rum 1,5 milliuns e vegn finan-

zias da Turissem Grischun, cantun e confederaziun.

> PAGINA 3

Art da palperi a Sent

■ (anr/rd) Dora Erny da Sent es ün'artista cun forsk e palperi. Daspö 25 ons s'occupa ella dal tagl da forsk tradiziunal. L'artista deriva dal chantun Basilea ed es gnüda a star a Sent avant 18 ons cun sia famiglia. Dora Erny e seis hom vaivan quella jada cumprà ün hotel ed han fat plüs ons d'hoteliers. Mincha mumaint ch'ella vaiva temp schi vaiv'la in man üna forsk ed ün toc palperi. «Per mai d'eira quai meditaziun», disch l'artista. Hoz es ella guaivda e seis hobbi es dvantà sia lavur.

> PAGINA 7

Vacanzas per personas impedidas

■ (anr/rd) Daspö desch ons spordscha la famiglia Schnetzler Pignet da Sent vacanzas per personas cun ün impedimaint. Ils giasts vegnan chürats ed accompagnats durant lur sgiuorn da Brigitte Schnetzler e collavuratuors tenor lur bsögn individual. Avant precis desch ons ha la famiglia Schnetzler pudü bivgnantar a lur prüim giast a la staziun da Scuol. Durant quists ons han bundant 150 personas cun differents impedimaints pudü passantar passa 3000 dis da vacanzas a Sent.

> PAGINA 8

Péra-pastora e meila d'aur

La redacziun sin excursiun culs pomologs

DA AUGUSTIN BEELI / ANR

■ Meila-curom, meila clara e meila-melona ein lur nums populars ch'ei vegni dai vinavon da generaziun tier generaziun. Ils giuvens enonuschan buca pli quellas expressiuns ed els han era buca pli grond interess dalla pomicultura. In fatg remarcabel en vesta al trend che regia dapresent en Svizra: Coop e Migros fan cun

grond success reclama per products tipic-regiunals e per la diversitad biologica. Leu nua ch'ils products creschan san biars buca differenzierender meila d'aur e meila-curom. Gravensteiner e Boskoop ein duas dallas tschiens sorts che s'audan tier la pomicultura indigena. La redacziun sin viadi ha fatg ina girada cun dus specialists ch'ei separticipai vid in project d'inventarisar la pumera els curtgins da Sagogn. La

tradiziun, il svilup e l'impurtonza dalla pomicultura en Surselva vegnan adina puspei menziunai en connex cun specialitads dall'agricultura. Biars products ein aunc adina la basa da specialitads culinarias, aschia per exempel la petta cun péra. Malgrad ch'ei havess detgavunda fretgs vegn la raccolta savens negligida.

> PAGINA 5

Tonnas da meila e péra pendan uonn vid la pumera. Rodund 175 sorts meila e varga 90 da péra ein zavradas en classas da qualitat, distinguer quellas ei buca adina sempel.

FOTO A. BEELI

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@suedostschweiz.ch

Gaudenz Zanetti (seniester) e Peter Enz durant lur lavur da classificar ina sort. Els drovan savens il cunti da sac, il senn da degustar e la pazienza. Enamiez il horticultur Gion Rudolf Caduff.

FOTOS A. BEELI

In maler vegl che porta aunc fretgs: La tgira dalla pumera ei vegnida negligida ils davos onns.

Il Rousselet de Reims e la Reinetta

Silla scuvierda dalla puma els curtgins dalla Foppa

DA AUGUSTIN BEELI / ANR

■ Igl atun ei la stagiun dalla raccolta. Els curtgins da puma ei quei uonn generamein il cass. Las mustarias da Surrein e quella da Glion han lavur en abundanza, pertgei las plantas ein cargadas cun fretgs. Tgei fretgs respectiv tgei sorts da meila e péra ch'ins raccolta interesse-scha buca pli aschi fetg sco pli baul. Sin ina tura tras ils curtgins da Sagogn han ils specialists admirau la variaziun da colurs, gusts e grondezas ch'ei dat aunc.

«Mmh, sco sch'ins havess in zucher candel en bucca», «Da quella sort stueis vus haver special quita», «Ils megliers cuschiniers preferavan quella sort»: Quels ed aunc auters commentaris han ins udiu durant la girada tras ils curtgins. Aposta per registrar tgei ch'ei aunc dentuorn ha ina gruppa da persunas visitau sonda

vargada maler e pirer da Sagogn. En quella vischnaunca dalla Foppa ha la pomicultura giu da vegl enneu ina gronda impurtonza. Tochen els onns sissonta han ins adina dau vinavon la savida dil tagliar, enflar, selezziunar e tgirar la puma.

La variaziun sereducescha

Durant la Secunda uiera mundiala, cu la

Svizra era isolada, ha la puma giu ina rolla fetg impurtonta el provediment. Il poet sur Gion Cadieli aveva caracterisau els onns trenta siu vitg natal rendend attent al terren fritgeivel ed alla rihezia da puma: «... Circumdaus da tschiens pumera, dierm'el sper il Rein e Glogn». Aunc oz dat ei tschiens pumera a Sagogn. Che quei ei aschia han ins saviu seperschuader durant la tura tras ils curtgins. La variaziun e la savida da mantener quei scazi sereduceschan denton pli e pli.

Per eruir il diember approximativ e distinguer las sorts ha l'uniun Pro Sagogn envidau dus specialists ad ina girada. Il pomolog da Zezas, Gaudenz Zanetti ed il menader dil curtgin botanic da Turitg, Peter Enz, accompignai dil horticultur indigen Gion Rudolf Caduffe da Gion Tumasch Deplazes sco proprietari da curtgin, separticipeschan vid in project d'inventarisaziun. Il president dalla Pro Sagogn, Alois Poltéra, sco era singuls interessents han priu peda dad ir tras ils curtgins per studiar las culturas sut las casas dil vitg. Malgrad aura plitost bletscha eis ei gartegiau da scuvierer divers scazis. In tal che vegn apprezzaus aunc oz e ch'els indigens enconuschan sco meila d'aur ei il Gravensteiner. En ina classificaziun da qualitat digl onn 1947 aveva la Federaziun svizra da pomicultura mess quei meil ella gruppa IA.

La raccolta ei plitost causa d'idealists

Els curtgins da Sagogn creschan aunc oz

autras sorts che fuvan vegnidas registradas avon decennis ella classa superiura dalla meila da qualitat: Nums sco Canada-Reinette, Champagner-Reinette, Cox Orange, Glocken, Jonathan e Golden Delicious entaup'ins aschia aunc dètg savens en mintga curtgin. Buca d'emblidar igl excellent meil da cuschnar Boskoop ed il Berner Rosen cun siu gust tipic e la color stgir-cotschna.

Las reclamas da Coop e Migros rendan attent nus al nutriment saun, a raritads ed alla varietad biologica. Consumar products frestgs e dumbrar vitaminas s'audan tier nies mintgagi. La lavur dalla raccolta ei perencunter plitost causa d'idealists. Tochen els onns siatonta possedeveva mintga famiglia in curtgin ed igl october fuvi dad ir culs harass e culs canasters per la puma. Ins distingueva sorts tumprivas e sorts che madiravan pér tard. El medem mument fuvi da raccollar la péra ch'ins duvrava per far las specialitads digl unviern, péra-tosta e petta cun péra. Nums populars sco per exempel péra-pischada, péra liunga, péra dil fustitg liung, péra-chischlet e péra-zucher enconuschan ils specialists buca. Per Gaudenz Zanetti e Peter Enz ei il pign pér cun las vestas cotschnas ch'els han anflau durant la girada tras ils curtgins da Sagogn ina veritabla trovaglia. Il «Rousselette von Reims» ei tenor els in dils scazis ch'ei valless la peina da promover e da mantener.

Peter Enz muossa silla noda dall'enferlada ch'ins ha fatg avon rodund otgont'onn vid quella plonta: Sin la part sut cun in pér da qualitat mediocra han ins enflau la sort exquissita Rousselet de Reims.

Era il puegl dil meil, la musca ed il fustitg ein segns d'identificaziun d'ina sort. Aschia variescha la fuorma dil puegl da lad tier stretg, rodund ni stendiu.

Talmein biara e sauna meila sco uonn ha ei gia biars onns buca pli dau. La foto muossa in Cox Orange senza macla.

Visetas sut las plantas cargadas da fretgs: La gruppa ch'ei stada sonda vargada els curtgins da Sagogn ha buca finiu sia lavur voluntaria.